

Birgit Bangskjær, chefkonsulent i AC

Analyse bragt i Politiken den 26. oktober 2010

Ulige. Brugerbetaling rammer socialt skævt

Forslag om brugerbetaling på universitetsuddannelserne dukker med jævne mellemrum op i pressen. Fortalerne er typisk fra universitetsverdenen, der ser brugerbetaling som en løsning på uddannelsernes underfinansiering. Ræsonnementet er, at når politikerne ikke er indstillet på at finde flere uddannelseskroner til universiteterne, så må pengene komme fra de studerende.

Forslagsstillerne mener at have fundet en model for brugerbetaling, der ikke hæmmer efterspørgslen på uddannelse, som ikke rammer socialt skævt og som altså ikke vil påvirke målsætningen om, at 50 pct. af en ungdomsårgang skal have en videregående uddannelse. Ideen er at indføre statslige låneordninger, hvor lånene til betaling af uddannelsesafgiften først skal tilbagebetales efter endt uddannelse og efter evne. En sådan model vil ifølge forslagsstillerne sikre en fortsat bred social rekruttering til universitetsuddannelserne, fordi de unge er opmærksomme på de økonomiske gevinster, der ligger ude i fremtiden, hvis de tager en universitetsuddannelse.

Det er værd at hæfte sig ved, at der ikke synes at være noget ønske om at bryde med velfærdsstatens princip om, at det ikke skal være den enkeltes økonomiske formåen eller sociale baggrund, der er afgørende for ens uddannelsesmuligheder. Ikke desto mindre er man inde at røre ved velfærdsamfundets gratisprincip for uddannelse og derfor er det interessant at rette blikket mod de tyske erfaringer med brugerbetaling.

I 2005 fik de tyske delstater mulighed for at indføre brugerbetaling på de videregående uddannelser. Nogle delstater benyttede sig af muligheden for at indføre brugerbetaling med statslige låneordninger, mens andre fastholdt gratisprincippet. Hermed har vi fået en enestående mulighed for at isolere effekten af brugerbetaling og holde andre faktorer konstant. Faktorer som typisk ville spille ind i internationale sammenligninger, såsom forskelle i kultur, økonomi og samfundsstrukturer.

Anna Kroth fra University of Michigan har undersøgt, hvorvidt indførelsen af brugerbetaling på de videregående uddannelser i tyske delstater, har afskrækket unge fra at søge optagelse på en videregående uddannelse.

Udgangspunktet for undersøgelsen er unge mænd med adgangsgiven eksamen (Arbitur, der svarer til dansk studentereksamen) i henholdsvis Niedersachsen og Schleswig-Holstein. Niedersachsen indførte brugerbetaling på de videregående uddannelser i 2006, mens Schleswig-Holstein har fastholdt gratisprincippet.

Resultatet af undersøgelsen er, at indvirkningen på unges fremtidsplaner ved at indføre brugerbetaling i høj grad afhænger af den unges sociale baggrund. Tabel 1 og 2 viser den forventede sandsynlighed for, at en ung mand med adgangsgivende eksamen optages på en videregående uddannelse i 2004 og 2007 i de to delstater, afhængig af social baggrund:

Tabel 1: Unge mænd fra familier med svag uddannelsesbaggrund

	2004	2007	Ændring
Niedersachsen (brugerbetaling)	76 pct.	81 pct.	+ 5
Schleswig-Holstein (gratis)	76 pct.	91 pct.	+ 15

Tabel 2: Unge mænd fra veluddannet familiebaggrund

	2004	2007	Ændring
Niedersachsen (brugerbetaling)	95 pct.	95 pct.	0
Schleswig-Holstein (gratis)	95 pct.	95 pct.	0

Kilde: Anne Kroth, University of Michigan (2010). Undersøgelsen er baseret på data fra Hochschul-Informationssystem (HIS)

I 2004 har 76 pct. af unge med lavindkomst baggrund i såvel Niedersachsen og Schleswig-Holstein søgt ind på en videregående uddannelse. Udgangspunktet er altså det samme for de to delstater. I 2007, dvs. efter indførelsen af brugerbetaling i Niedersachsen, sker der en markant forskel mellem de to delstater. Nu er andelen 81 pct. for Niedersachsen og 91 pct. for Schleswig-Holstein.

Niedersachsen har altså i perioden 2004-2007 kun kunnet realisere en vækst på 5 procentpoint i antallet af unge fra svag uddannelsesbaggrund, der vil tage en videregående uddannelse i forhold til Schleswig-Holstein, der kan vise en vækst på hele 15 procentpoint.

Lige så interessant er det, at unge fra veluddannede familiebaggrunde ikke tilsvarende ændrer adfærd som følge af brugerbetaling på uddannelse. Konklusionen er, at brugerbetaling rammer social skævt i unges uddannelsesadfærd trods adgangen til låneordninger.

En af forklaringerne på denne sociale skævhed er, at de unge fra lavindkomstgrupper har en risikoaversion mod at gældssætte sig, blandt andet fordi de ikke har en familie der kan hjælpe med tilbagebetaling af lånet, hvis det viser sig, at de ikke kan gennemføre uddannelsen. Denne problemstilling er også blevet fremført af OECD i "Education at a Glance".

Det ligger lige for, at de unge fra veluddannede familiebaggrunde ikke har samme risikoaversion, netop fordi de har en familie, der kan træde til med økonomisk støtte, hvis det skulle vise sig nødvendigt. Men også den sociale kapital spiller ind. Amerikansk forskning viser, at børn af veluddannede hvide forældre er mere tilbøjelige til at tage college for givet, end deres mindre gunstigt stillede jævnaldrende (Grodsky og Riegle-Crumb, 2010). Forskerne peger på, at unge med høj social kapital allerede i en meget tidlig alder ved at de skal have en videregående uddannelse. Der er ikke tale om en bevidst beslutning på baggrund af forventet fremtidig økonomisk gevinst, men nærmere at sådan gør man bare – det forskerne kalder college-habitus.

Når nu øvelsen går ud på at skaffe flere penge til universitetsuddannelserne, er det værd at få belyst, om brugerbetaling rent faktisk vil bidrage til flere penge til universitetsuddannelserne? Her viser erfaringer fra blandt andet Australien, men også fra vores egen HD-uddannelse, at indførelsen af brugerbetaling på uddannelse ikke medfører en mertilførsel af uddannelsesmidler, men blot en privat substituering af de offentlige midler.

Da man besluttede at indføre brugerbetaling på HD-uddannelsen tilbage i 1990, var den politisk formulerede intention, at den private og offentlige finansiering skulle have en 20/80-fordeling. Trods de politiske intentioner ligger fordelingsnøglen i dag

på 81 pct. privat betaling og 19 pct. offentlige midler. Samme udvikling er set i Australien siden man indførte brugerbetaling på de videregående uddannelser i 1995.

Vi skal huske at udnytte den viden vi har fra de tyske delstater om brugerbetalings negative effekt på social mobilitet sammen med erfaringerne med private midlers substitution af offentlige uddannelseskroner, når vi drøfter universiteternes finansiering. Og vi skal huske på, at Danmark ligger i top 3 over befolkningens uddannelsesniveau i sammenligning med andre OECD-lande. Denne placering skyldes i høj grad gratisprincippet for uddannelse.